СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ФАКУЛТЕТ ПО ЖУРНАЛИСТИКА И МАСОВА КОМУНИКАЦИЯ

Катедра „Комуникация и аудиовизуална продукция”

ПРИЛОЖЕНИЯ НА ПУБЛИЧНАТА ДИПЛОМАЦИЯ ПРИ ТЕРОРИСТИЧНИ КРИЗИ СЛЕД 9/11

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Кризисен пъблик рилейшънс)

Докторант: **Калин Цветанов Калинов**

Научен ръководител: **проф. д-р Чавдар Христов**

София, 2018

1. Актуалност и значимост на темата

Публичната дипломация е сякаш една органична пресечна точка между необятните академични полета на международните отношения и масовата комуникация. От една страна, тя е насочена към постигането на външнополитическа цел, а от друга – към комуникирането с широката публика. Публичната дипломация е онази част от дипломатическите отношения, която се случва пред погледите на стотици, хиляди, а понякога и милиони хора по целия свят. Тя някак естествено контрастира с класическото възприятие за дипломатическите мисии, които в исторически план остават тайни и далеч от медиите. В същото време публичната дипломация е неразривно обвързана със съвременната практика в сферата, както става ясно при прочита на настоящия труд.

Самият термин се появява след края на Втората световна война като евфемизъм за негативно конотирания „пропаганда“. Набира широка популярност през 50-те години на XX век в САЩ, но бързо се разпространява и в други части на англоезичния свят. Причината е необходимостта от ново понятие, което да замести „пропаганда“ с нещо по-благозвучно за аудиторията по онова време. И макар при своята поява, с термина да се означава именно пропагандата, със сравнително бързи темпове се случва отдалечаването от тази концепция и той придобива нови измерения, които да отговарят на променящия се комуникативен контекст.

Към днешна дата, публичната дипломация е широко прилагана практика в редица държави, особено представители на Западния свят. Тя добива все по-голяма популярност както в страните от ЕС, така и в държави с нарастващо значение на международната сцена като Канада, Русия, Япония, Бразилия, Мексико и други. Това значително повишава интереса на изследователите към областта. Показателно в тази насока е, че сред индексираните научни издания между 1950 и 1960 година, терминът „public diplomacy“ се среща в едва 1 300 публикации. Резултатът за периода от 2000 до 2010 е 27 100, което е над 20 пъти увеличение в броя на изследванията по темата.

Терминът „публична дипломация“ не е особено популярен в българските академични среди. Разработките по темата са спорадични и не получават сериозен международен отзвук.

Редно е да отбележим, че България не е изключение в това направление. Самият термин все още не е твърде популярен и в държави със сериозни дипломатически традиции като например Япония[1]. Русия предпочита да използва понятията „народна дипломация“ или „обществена дипломация“, за да избегне чуждестранното влияние[2]. В Германия терминът тепърва навлиза, защото досега се използват понятията aussenpolitische Öffentlichkeitsarbeit (външнополитически връзки с обществеността) и auswärtige Kulturpolitik (външна културна политика), но те не изчерпват напълно значението на „публична дипломация“, поради което английският еквивалент – *public diplomacy*, постепенно навлиза и в немската дипломатическа и академична школа.

Друг показател за актуалността на темата е свързан с нарастващия брой структури, които са специализирани именно в сферата на публичната дипломация и са към настоящия момент неразривна част от външните министерства на редица държави както в ЕС, така и извън него. Част от страните имат дългогодишни традиции в сферата. Пример в това отношение е Англия, която основава *British Council* през далечната 1934 година, за да установи културни връзки и образователни обмени с други държави. Друга част от страните преминават през реконструкция на публичната си дипломация, за да отговаря тя на съвременните стандарти. Испания например провежда дългогодишни инициативи в сектора, но те са спорадични и силно сегментирани. Външното министерство на страната се опитва да въведе стратегическа рамка, в която да се провежда публичната дипломация. Има и държави, които тепърва започват своите действия в сферата. Сред тях е Кипър, който едва през 2017 г. създава първата си дирекция „Публична дипломация“ към своето външно министерство. Всички тези фактори са ясни индикации за необходимостта, която множество правителства от ЕС установяват по отношение на комуникиране на техните външнополитически позиции.

Къде е България в този специфичен контекст? Истината е, че страната ни не може да се похвали със значителни дипломатически успехи нито в класическата дипломация, нито в съвременните ѝ проявления. Дори в исторически план, защитниците на националните

[1] Tadashi Ogawa, “Origin and Development of Japan’s Public Diplomacy,” in *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Show and Philip M. Taylor (New York: Routledge, 2009), 270–282.
[2] Alexey Fominykh, “Russia’s Public Diplomacy in Central Asia and the Caucasus: The Role of the Universities,” *The Hague Journal of Diplomacy* (2016): 6, http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/1871191x-12341350.

външнополитически цели предизвикват популярното в страната мнение, че „печелим битките, но губим войните“. В момента няма държавна структура, която да работи единствено в сферата на публичната дипломация, което я прави една от малкото такива държави в рамките на ЕС. Двете организации, които би трябвало да изпълняват тази роля са Дипломатическият институт и Културният институт към Министерство на външните работи, които страдат от остър недостиг на оперативен и финансов ресурс. Това не им позволява цялостно и дългосрочно стратегическо планиране и неминуемо нарушава тяхната ефективност.

В академично отношение страната също изостава. Публикациите по темата са спорадични. Липсва цялостен поглед върху изследвания феномен, а и няма автори, които да са се посветили на направлението като ключово в своите разработки. Курсове се предлагат от няколко държавни университета, но те са по-скоро част от цялостни програми с коренно различни насоки. Липсата на систематизация може да бъде най-ясно очертана чрез невъзможността да се намери книга по темата „публична дипломация“, която да е написана от български автор. Единствените издания с такава насоченост преведени на български език са „Новата дипломация“[3] на Шон Риардън – дългогодишен практик и понастоящем докторант в университета в Антверп, Белгия и „Публична и културна дипломация“[4] на Васко Шутаров – бивш председател на Комисията по култура в Събранието на Македония и директор на Културно-информационния център на Македония в София. Първият опит за систематизиране на познанията в областта от български автори е „Публична дипломация и комуникационна политика в контекста на Европейския съюз“[5] – сборник, в който взимат участие както представители на академичната общност, така и професионалисти от дипломатическия корпус на страната. Изданието е публикувано през юни 2017 година.

Тези аргументи са сериозна предпоставка за актуалността и значимостта на настоящата разработка, която обаче не претендира за изчерпателност. Тя разглежда много конкретните аспекти на публичната дипломация при кризисни ситуации и още по-точно – при терористични кризи. Това е сфера, която е слабо изследвана и в международните научни

[3] Шон Риардън, *Новата Дипломация* (София: Труд, 2015).
[4] Васко Шутаров, *Публична И Културна Дипломация* (София: Изида, 2016).
[5] Дипломатически институт, *Публична Дипломация И Комуникационна Политика В Контекста На Европейския Съюз* (София: Дипломатически институт, 2017).

среди. Въпреки това добре систематизирания подход при разглеждане е предпоставка за потенциално по-широко приложение на достигнатите резултати. Настоящият труд може да послужи като основа за по-задълбочено изследване на феномена „публична дипломация“, което да систематизира научните постижения в областта. Надеждата на автора е, че тази сфера в България тепърва ще се развива в академично и професионално направление, за да отговори на очакванията на нашите международни партньори и да постави страната като равностоен участник в интернационалния диалог.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на настоящето изследване е „публичната дипломация“ като феномен, който набира популярност в съвременния свят и в същото време претърпява сериозни изменения по отношение на практическите си приложения. **Предметът** на изследването са възможностите за приложение на техники на публичната дипломация при терористични кризи след атентата от 11-ти септември 2001 година. По този начин настоящата дисертация проследява широк спектър от фактори и техните взаимодействия през различните етапи на една кризисна ситуация. В последствие са „описани и обяснени сложните процеси, без да бъдат опростявани“[6]. За да се потърсят отговори на поставените въпроси е използван широк набор от предимно качествени методи. Причината за това е, че изцяло позитивисткият подход не е подходящ при изследване на феномени, които не могат да бъдат категорично представени в числа.

3. Цел и задачи на изследването

Трудът си поставя за **цел** да изведе модел на публичната дипломация при терористични кризи в съвременен контекст. Авторът отбелязва, че това е сложно начинание и моделирането изисква многопластово изследване на контекста и конкретни примери от областта. Именно поради тази причина са използвани толкова много и различни като вид и приложимост изследователски методи. Основната хипотеза в настоящия труд е, че публичната дипломация

[6] Herbert J. Rubin and Irene S. Rubin, *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*, 3rd ed. (California: Sage Publications, 2012), 17.

може да бъде ефективен инструмент в различните етапи на управлението на терористични кризи и в различни контекстуални рамки.

Периодът на изследваните казуси е ограничен до примери след 11-ти септември 2001 година. Причината за това решение е свързана с два ключови фактора. Първо, атентатът от 9/11 променя начина, по който гледаме на международния тероризъм и самия характер на някои терористични организации, които от сплотени звена с политическа цел еволюират в големи международни мрежи. Второ, този подход ни позволява да изследваме най-новите случаи, което да разшири евентуалното практическо приложение на резултатите.

Задачите на настоящата разработка могат да бъдат хронологично очертани по следния начин:

- Редефиниране на понятието „публична дипломация“ спрямо съвременния контекст;
- Сравнение на теоретичните постановки в сферата с позициите на действащи професионалисти чрез провеждането на дълбочинни интервюта;
- Очертаване на матрица за изследване на приложенията и ефективността на публичната дипломация при терористични кризи;
- Задълбочено изследване на 3 примера/казуса от съвременната практика (*case studies*), които да позволят извеждането на детайлни и валидни модели чрез кросанализ;
- Очертаване на модел на публичната дипломация при терористични кризи, който да е актуален за съвременния контекст.

В допълнение настоящото изследване приема контекстуални дефиниции на термините „тероризъм“ и „терористична криза“. За целта е направен широк теоретичен обзор, чрез който се рамкират тези феномени. Сериозно внимание по отношение на понятийния апарат е обърнато и на управлението на кризи и кризисната комуникация през различните етапи. Настоящото изследване разглежда приложенията на публичната дипломация по време на пре-кризисния, кризата и пост-кризисния период[7].

[7] Timothy W. Coombs, “Parameters for Crisis Communication,” in *Handbook of Crisis Communication*, ed. Timothy W. Coombs and Sherry J. Holladay (Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2012), 17–53.

4. Методология

Прилагането на качествено-ориентирана методология бе напълно съзнателно решение в настоящия изследователски проект. Широко дефинирани, качествените изследвания са „всички изследвания, които извеждат заключения, до които не се достига чрез статистически процедури или други форми на количествено измерване“[8]. От изключително значение е да разграничим понятията „качествено-ориентирана методология“ и „качествени методи“. Второто е категория от начини за събиране на данни, а първото се отнася към „теоретично-обосновани изследователски стратегии, които са концептуални и херменевтични по време на процеса на проучване“[9]. Вземайки под внимание спецификите на изследваните феномени – публична дипломация, кризисна комуникация и тероризъм, доминиращо количественият подход на изследване не би бил възможен поради две основни причини. Първо, самите понятия продължават да са неясно дефинирани от международната академична общност, а в голяма степен и от професионалистите, които работят в тези сфери. Второ, броят казуси от практиката в сферите на публичната дипломация и тероризма е твърде ограничен и сегментиран в отделни категории. Това не позволява извеждането на общовалидни заключения на базата единствено на количествена информация. Въпреки това вторични количествени данни са използвани в изследването, където това е било необходимо. В допълнение количественото представяне на качествени данни (напр. отговори на въпроси от интервюта) също е използвано на места, за да улесни процеса на анализ и синтез на получената информация.

От гледна точка на философия на изследване, настоящият проект е разработен и проведен през призмата на постмодерния конструктивизъм, известен още като „интерпретативна парадигма“ в социалните науки. Някои автори биха нарекли подхода „натуралистичен“ и макар изследователят да приема идеята, че „реалността е обект на непрестанна промяна, който може да бъде очертаван единствено чрез интерпретациите на хората“, както и възможността за „множество версии на реалността“[10], тази рамка не покрива изцяло философската основа на настоящата разработка. Частично прието от настоящия труд е

[8] Anselm L. Strauss and Juliet M. Corbin, *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, 2nd ed. (London: Sage Publications, 1998), 10–11.
[9] R. Walker, “An Introduction to Qualitative Research,” in *Applied Qualitative Research*, ed. R. Walker (Aldershot: Gower, 1985), 2.
[10] Rubin and Rubin, *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*, 14.

постмодернистичното разбиране, че „реалността не може да бъде напълно разбрана и истината е невъзможна за дефиниране“[11]. Авторът цели представянето на широка палитра от гледни точки, избягвайки съществена когнитивна намеса, където това е възможно, последвана от дълбочинен анализ, който, макар да търси максимална обективност, несъмнено ще представи субективния прочит на изследователя, свързан с получените данни. Трябва да се отбележи, че настоящата разработка се придържа към принципите на *phronetic* изследванията, при които основата е свързана с интерпретацията на фактите, но „не всяка интерпретация е толкова добра, колкото останалите“, което дистанцира дисертацията от школата на екстремния релативизъм[12].

Настоящото изследване акцентира върху „начина, по който реалността е конструирана“, което го поставя твърдо в парадигмата на академичния постмодернизъм[13]. Това не изключва напълно практическата приложимост на постигнатите резултати, но фактът, че те са достигнати в определен социален и методологически контекст трябва да бъде взет под внимание, тъй като тяхната валидност се обуславя именно в тази конкретна рамка. Въпреки това изследователят е търсил по-широко приложение на резултатите чрез индуктивен процес, който е разработен на базата на определен брой индивидуални казуси. Една от задачите на настоящата разработка е не просто да разшири съществуващата теоретична основа в областта, но и да предложи конкретни принципи, които могат да бъдат прилагани в по-нататъшни емпирични изследвания.

Grounded Theory

В основата на методологическия подход в настоящата работа е концепцията *grounded theory*, която е развита от Барни Глейсър и Анселм Щраус в края на 60-те години на XX век[14]. Основното разбиране на подхода е, че една теория може да бъде конструирана на базата на систематично сравнение на емпирични данни, а изследователят следва да подходи към

[11] Ibid., 21.
[12] Bent Flyvbjerg, *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 130.
[13] Robin Legard, Jill Keegan, and Kit Ward, “In-Depth Interviews,” in *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*, ed. Jane Ritchie and Jane Lewis (London: SAGE Publications, 2003), 140.
[14] Barney G. Glaser and Anselm L. Strauss, *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* (New Brunswick and London: AldineTransaction, 1967).

феномена като ограничи всички предварително зададени хипотези и концепции, които има, до колкото е възможно.

„Търсенето на български еквивалент на термина „*grounded theory*“ все още продължава [като] никой от [предлаганите] термини не е получил достатъчно широка приемственост сред експертните среди“[15]. Част от възможните преводи са „обоснована теория“, „теренна теория“ и „вкоренена теория“. За съжаление, нито един от тях не отговаря на изначалната идея на метода, който цели създаването на теория на база вече получени данни, а не доказването на предварително зададен модел. Поради тази причина ще се въздържим от превод и ще използваме термина в оригинал.

Трябва да се отбележи, че настоящата разработка спада към оригинално описания подход на *grounded theory*, който представя една по-гъвкава и ранна форма на концепцията. По-новите развития в това направление публикувани от Щраус и Корбин [16] са критикувани от изследователи в областта, включително от самия Глейсър, защото наместват данните в предварително зададени категории и противоречат на основните принципи на оригинала[17]. Целенасочената селекция на извадката (семплиране) също е интензивно срещано явление в *grounded theory* проектите, тъй като обикновено се търси допълнителна информация, а не статистическа представителност.

Дълбочинни експертни интервюта

Един от основните методи за събиране на данни в настоящата дисертация е дълбочинното интервю и по-конкретно, една от неговите разновидности – експертното интервю. Такъв тип изследвания се провеждат с предположението, че това, което „се казва от интервюирания е в основни линии водено от това, което тя или той смята за истина“[18]. Няма съвършен метод за събиране на информация и със сигурност дълбочинните интервюта имат своите недостатъци. Въпреки това авторът вярва, че те са най-подходящи за проекта.

---

[15] Емилия Ченгелова, *Интервюто В Социалните Науки* (София: Омда, 2016), 70.
[16] Strauss and Corbin, *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*.
[17] Kathy Charmaz, *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis* (London: Sage Publications, 2006), 8.
[18] Alexander Bogner and Wolfgang Menz, “The Theory-Generating Expert Interview: Epistemological Interest, Forms of Knowledge, Interaction,” in *Interviewing Experts*, ed. Alexander Bogner, Beate Littig, and Wolfgang Menz (New York: Palgrave Macmillan, 2009), 57.

Има различни дефиниции на метода, но няма съществени дебати между изследователите за неговите характеристики. Например Берг определя дълбочинното интервю като „разговор с определена цел“ и по-конкретно – целта е да се получи информация[19]. Макоби и Макоби го описват като „размяна, при която единият – интервюиращият, опитва да получи информация или израз на мнение или вярване от друг човек или група от хора“[20]. В основата си идеята остава непроменена – диалог проведен с цел обмен на информация. И макар в следващите параграфи да са очертани ключовите предположения и перспективи свързани с настоящото изследване, широкият консенсус в областта поддържа идеята, че няма унифициран набор от правила за провеждането на дълбочинни интервюта и всеки подход следва да се съобрази основно с контекста на конкретното изследване[21].

Водеща причина за избиране на дълбочинното интервю, а не провеждането на анкета, като основен метод в дисертацията е, че то „има опцията да предостави максимална възможност за пълноценна и точна комуникация на идеи между изследователя и респондента“[22]. То се смята за основен инструмент, когато се опитваме да разберем възприятията на участниците[23]. Именно такъв е и случаят с настоящето изследване, тъй като един стратегически феномен като публичната дипломация е неразривно обвързан с конкретния контекст и се ръководи до голяма степен от възприятията на самите практици в областта. Конкретният тип дълбочинно интервю, което е подходящо за настоящия проект, е „експертното интервю“. Тук е редно да отбележим, че самият термин е характерен за немско-езичните страни, а англо-американските изследователи предпочитат названието „елитно интервю“. Въпреки това скорошно изследване потвърди, че „двете форми на интервюта нямат съществени различия“[24].

---

[19] Bruce L Berg, *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* (Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, 2001), 66.
[20] E.E. Maccoby and N. Maccoby, “The Interview: A Tool of Social Science,” in *Handbook of Social Psychology*, ed. G. Lindzey (Cambridge, MA: Addison-Wesley, 1954), 449.
[21] Bogner and Menz, “The Theory-Generating Expert Interview: Epistemological Interest, Forms of Knowledge, Interaction”; Svend Brinkmann, *Qualitative Interviewing: Understanding Qualitative Research* (Oxford: Oxford University Press, 2013).
[22] C. R. Cannell and R. L. Kahn, “Interviewing,” in *Handbook of Social Psychology*, ed. G. Lindzey and E. Aaronson (Reading, MA: Addison-Wesley, 1968), 554.
[23] S. Taylor and R. Bogdan, *Introduction to Qualitative Research Methods*, 3rd ed. (New York: Wiley, 1998), 98.
[24] Beate Littig, “Interviewing the Elite – Interviewing Experts: Is There a Difference?,” in *Interviewing Experts*, ed. Alexander Bogner, Beate Littig, and Wolfgang Menz (New York: Palgrave Macmillan, 2009), 98.

***Case studies* / Казуси**

Четвърта глава от настоящата разработка е посветена на сравнителен *case study* анализ на 3 конкретни терористични кризи в ЕС след 11-ти септември 2001 година. Преди да конкретизираме специфичните особености на метода е необходимо да отбележим, че в българската академична литература липсва универсално приет термин, с който да се индикира той. Поради тази причина в настоящата разработка се използват като взаимозаменяеми термините „*case study*“, „пример от практиката“ и „казус“ като с приоритет се употребява последното.

Някои изследователи смятат, че казусите са изцяло качествени методи, но днес е широко прието, че те могат да използват едновременно качествени и количествени данни[25]. Въпреки това количествените компоненти обикновено играят миноритарна роля в съвременните изследвания на казуси[26]. Според Йин „изследванията на казуси са едни от най-трудните, защото при тях липсват рутинни формули“[27].

Основата на изследването на казуси е свързана с разглеждането на поредица от решения: защо са взети, как са приложени и с какъв резултат[28]. Според едно от определенията *case study* е „емпирично изследване, което разглежда съвременен феномен в контекста на реалния живот особено когато границите между контекста и феномена не са ясно различими“[29]. В този ред на мисли употребата на казуси е целенасочено решение за разглеждане на контекста, в който се развива съответното явление. Обикновено целта на такъв тип изследване е на базата на едно или няколко на брой *case studies* да очертае принципи валидни за целия клас явления.

5. Ограничения на изследването

Въпреки стремежа към максимален обхват в проведеното изследване, все пак няма как да не бъдат отбелязани и няколко ограничения, които малко или много рамкират проекта. Донякъде те са породени от недостиг на финансови и оперативни ресурси, с които един

[25] Robert K. Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, 3rd ed. (London: Sage Publications, 2003); John Gerring, *Case Study Research: Principles and Practices* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
[26] Colin Robson and Kieran McCartan, *Real World Research: A Resource for Users of Social Research Methods in Applied Settings*, 4th ed. (London: Wiley, 2016), 151.
[27] Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, 57.
[28] W. Schramm, *Notes on Case Studies of Instructional Media Projects* (Washington, D.C., 1971).
[29] Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, 13.

докторант няма как да разполага. От друга страна, те са необходими, тъй като всеобхватно изследване на стратегически феномен като публичната дипломация не е възможно. Поради тази причина рамката на настоящото изследване може да бъде очертана в 3 направления.

Първото от тях е **теоретичното**. Настоящата дисертация има интердисциплинарен характер още с обвързването на академичните изследвания в областите на публичната дипломация, тероризма и кризисната комуникация. Въпреки това тя не може да бъде всеобхватна и има теоретични направления, които остават извън прекия интерес на разработката. Те включват, но не са ограничени до контратероризма, психологията и общата социология. Това абстрахиране позволява на труда да остане в съответния обем и да изведе търсените модели в пета глава.

Второто ограничение е свързано със **социокултурния контекст**, в който се провежда изследването. Предложеният модел не може да се възприема за общовалиден за цял свят, без да бъде доказан или отхвърлен в различна среда. Изследването се провежда изцяло в Западния свят и по-конкретно в рамките на ЕС. Това ограничение е стриктно наложено от липсата на достатъчно оперативни и финансови ресурси за разгръщане на проекта в световен мащаб. Също така, важно е да отбележим, че социокултурният опит на автора също е свързан с тази част от света и това я прави най-подходяща за разглеждане в настоящата разработка. Допълнителна бележка е необходима и по отношение на използваната академична литература, тъй като основната част от нея е свързана с англоезичната трактовка на изследваните термини, което обаче не е недостатък, тъй като самото понятие „публична дипломация“ се заражда и развива в САЩ и Великобритания.

Може би най-значимото ограничение, което трябва да бъде споменато, е **времевия контекст**. Разработката е в процес на писане от януари 2015 като емпиричните изследвания са проведени през пролетта и лятото на 2017 година. В този ред на мисли провеждането на сходно изследване може да доведе до крайно различен резултат след 10 години. Причината за това е все още променящият се характер на разглежданите феномени. Авторът е склонен да допусне, че ако не след 10, то след 20 години, резултатите от такъв тип проучване биха се различавали съществено, защото естеството на комуникацията и социалните интеракции се променя драстично и все по-бързо с всяко изминало десетилетие. Въпреки това настоящата

дисертация несъмнено допринася за диалога относно модерните практики на публичната дипломация към момента на своето написване.

6. Структура и съдържание на изследването

Дисертационният труд е с общ обем от 277 печатни страници (217 печатни страници без библиографията и приложенията) или 226 страници по БДС (1800 знака/страница). Библиографията съдържа 400 цитирани източника, 38 от които български, 353 англоезични, 6 френски, 2 немски и 1 холандски. Използван е широк набор от актуални научни трудове – книги, статии, доклади. Заедно с това за целите на изследването е проведен сравнителен анализ на 61 дефиниции за публична дипломация. Съществена част от дисертацията са 6 фигури, представящи теоретични идеи и авторски изследователски резултати, включително изведените в пета глава модели. За целите на изследването са проведени 10 дълбочинни експертни интервюта с ръководители на отдели по публична дипломация към дипломатическите корпуси на 9 държави-членки в ЕС и една международна организация. Дисертацията включва общо увод, 5 глави, заключение, библиография и две приложения.

В **увода** на разработката е представен методологическия апарат и философската перспектива на дисертацията към изследвания проблем. Той започва с въведение в качествено-ориентираната методология на труда, в което е очертан научният подход и неговите специфики. След това са разгледани обекта, предмета, целта и задачите на изследването. Частта включва и кратка презентация на структурата на труда. В последствие са подробно описани основните методи, които изследователят е използвал за събиране и анализ на данни. Те включват, но не се изчерпват с документен метод, *grounded theory,* дълбочинни експертни интервюта, *case studies*/казуси и други. В края на частта са представени ограниченията на разработката. Макар по-малка като обем спрямо основните глави от дисертацията, уводната част е от съществено значение, защото рамкира изследването. Голям процент от основната информация поднесена в нея е включена и в настоящия автореферат, което изключва необходимостта от по-детайлно резюмиране.

Първа глава от разработката е посветена на теоретичните основи на докторантския труд. Интердисциплинарният характер на настоящата разработка се обуславя именно от запълването на пропуски в академичната литература по отношение на публичната дипломация, тероризма и кризисната комуникация и по-конкретно - зоните, в които те се

припокриват. Поради тази причина първата глава от дисертацията не е просто критичен анализ на съществуващите публикации, а широк преглед на полето на публичната дипломация. В главата е разгледан феноменът „публична дипломация“. Очертани са основните спорни моменти в академичната литература. Това е направено на базата на широк теоретичен анализ, който включва и 61 определения за термина от водещи учени, практици и организации в сферата.

Преди да се предложи дефиниция на „публична дипломация“ в съвременен контекст, разработката разглежда историческото развитие на понятието и свързаната с него практика. Реймънд Коен проследява корените на дипломацията чак до третото хилядолетие пр. Хр. и заключва, че няма нищо ново по отношение на публичната и културната дипломация[30]. Асирийският предводител Рабшакех например се обръща директно към жителите на Йерусалим и ги приканва да се предадат по време на обсадата на града през 701 г. пр. Хр., което Коен разглежда като ранен пример за публична дипломация. Зараждането на практиката в областта на публичната дипломация е проследено като феномен в Древен Египет, Древна Гърция, Франция при Наполеон, династията Шова в Япония и чак до появата на термина през 19 век. Разработката ясно очертава акцентирането върху понятието „публична дипломация“ за сметка на „пропаганда“, но в същото време илюстрира и известни изменения в практиката, както и нейната еволюция.

След кратката история на феномена е проведен сравнителен анализ на 61 дефиниции на понятието „публична дипломация“. Доколкото е известно на автора, това е най-пълната колекция от дефиниции на „публична дипломация“, която е съставяна до момента, като в научната литература липсва задълбочен анализ на предложените определения. Важно е да отбележим, че част от тях са контекстуални, а други - общовалидни, но това не променя факта, че всичките формират дебата сред изследователите на феномена. Именно чрез задълбочен анализ на тези дефиниции са очертани и основните спорни моменти, които са разгледани детайлно в следващите части на изследването.

Благодарение на сравнителния анализ са изведени и основните конфликтни точки, които служат за формулиране на подхода при емпиричните изследвания – интервюта и *case studies*. Първата такава е **характерът на комуникацията – двупосочен или еднопосочен.**

[30] Raymond Cohen, “Diplomacy Through the Ages,” in *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices*, ed. Pauline Kerr and Geoffrey Wiseman (Oxford: Oxford University Press, 2013), 18–19.

Голяма част от съвременната комуникационна теория е свързана с посоката на комуникация и по-конкретно с възможността на аудиторията да изрази обратна връзка и евентуалната интерактивност на комуникацията. Дебатът е съществен и в сферата на публичната дипломация, където мнозина определят именно евентуална двупосочност на потока на информация като основна разлика спрямо пропагандата.

Вторият сериозен въпрос е свързан с **доверието** към адресанта или отправящия посланието в сферата на публичната дипломация. Друг изследван казус е свързан с **легитимността на участието на неправителствени организации**. Един от сериозните дебати в сферата на публичната дипломация в съвременен контекст е свързан именно с това, кой има право да я осъществява и кои организации могат да се считат за легитимни представители на определена общност. Традиционната школа в областта ясно разграничава, че единствено държавните институции могат да използват този метод за комуникация. Различна е перспективата в т.нар. „нова публична дипломация“, която се самоопределя чрез резките промени в комуникационните модели през последните години. Представителите на тази школа допускат, че публичната дипломация може да бъде дело и на недържавни организации[31].

Вероятно най-спорен от практическа и академична гледна точка е въпросът за **аудиторията**. Класическата школа в сферата на публичната дипломация рязко разграничава понятието по отношение на аудитория.

> „Публичната дипломация е насочена към жителите на други страни. Стандартната дипломация е насочена към лидерите на други правителства и политически организации“[32].

Някои изследователи отдават тази позиция на опит за избягване от сравненията с негативно конотирания термин „пропаганда“[33]. Може да се допусне също, че историческото

---

[31] Ellen Huijgh, “The Public Diplomacy of Federated Entities: Examining the Quebec Model,” *The Hague Journal of Diplomacy* 5, no. 1/2 (2010): 125–150; Christer Jonnson, “Global Governance: Challenges to Diplomatic Communication, Representation and Recognition,” in *Global Governance and Diplomacy: Worlds Apart?*, ed. Andrew Cooper, Brian Hocking, and William Maley (London: Palgrave Macmillan, 2008), 29–39; Keith Reinhard, “American Business and Its Role in Public Diplomacy,” in *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Show and Philip M. Taylor (New York: Routledge, 2009), 195–200.
[32] Anthony Pratkanis, “Public Diplomacy in International Conflicts: A Social Influence Analysis,” in *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Show and Philip M. Taylor (New York: Routledge, 2009), 112.
[33] Naren Chitty, “Australian Public Diplomacy,” in *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Show and Philip M. Taylor (New York: Routledge, 2009), 315–316.

развитие на самата публична дипломация, която се заражда в САЩ и чието разпространение към вътрешните публики е забранено със закон, също оказва влияние за това разбиране на академици и практици в сферата.

Други автори приемат по-авангардни позиции по отношение на публиките. Грегъри твърди, че ясното разграничение между вътрешни и външни публики е било възможно в пика на държавната система, но губи своята сила и от Средновековието насам тази граница се размива постепенно[34]. Повечето автори отбелязват, че „вътрешните публики не са традиционна част от публичната дипломация“, но при невъзможността за „регулиране на информационния поток“, трябва да приемем, че са неразривно свързани с всеки опит за комуникация с външна аудитория[35]. Според Рана работещите в министерствата на външните работи в по-голямата си част „включват комуникацията с вътрешните публики като част от публичната дипломация“[36].

Взимайки предвид историческото развитие на феномена, проведения сравнителен анализ на 61 определения, а също и очертаните конфликтни точки, авторът извежда следното определение за „публична дипломация“ в контекста на съвременните ѝ проявления:

> **Публичната дипломация е всяка комуникация, която е насочена към широка публика и е свързана с постигането на политическа цел с международен характер.**

Във **втора глава** са обвързани изследваните полета и са създадени предпоставките за успешна съпоставка с практическите приложения на публичната дипломация в кризисни ситуации, които са изведени в следващата част. Очертана е основната теоретична рамка на тероризма и в частност – неговите комуникативни аспекти. Не на последно място са изведени и ключовите принципи и теоретични постановки на кризисната комуникация. В последната част на втора глава са представени връзките между тези три полета на изследване, които служат като отправна точка при разглеждането на проведените дълбочинни интервюта.

---

[34] Bruce Gregory, “Mapping Boundaries in Diplomacys Public Dimension,” *The Hague Journal of Diplomacy* (2015): 4.
[35] Ken S. Heller and Liza M. Persson, “The Distinction Between Public Affairs and Public Diplomacy,” in *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Show and Philip M. Taylor (New York: Routledge, 2009), 227; Ellen Huijgh, “Public Diplomacy in Flux: Introducing the Domestic Dimension,” *The Hague Journal of Diplomacy* 7 (2012): 359; Rizal Sukma, “Soft Power and Public Diplomacy: The Case of Indonesia,” in *Public Diplomacy and Soft Power in East Asia*, ed. Sook Jong Lee and Jan Melissen (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011).
[36] K. S. Rana, *21st Century Diplomacy: A Practitioner’s Guide* (London: The Continuum International Publishing Group, 2011), 78.

Втора глава започва с извеждането на комуникативните аспекти на тероризма като феномен. Това е направено също чрез частичен исторически преглед, който се връща до древността, преминава през Френската революция и изследва някои от ярките примери за тероризъм през 20 век, включително ИРА, ООП и Ал-Кайда. Използван е основният комуникационен модел за анализ на терористичните актове с цел да се очертаят възможно най-пълноценно техните комуникационни измерения. Разгледани са детайлно комуникатора (организация и извършител), изпращаните съобщения, комуникационния контекст (място, време, жертви), получател на съобщението. По отношение на получателя разработката разграничава „получателите“ в „цели на искания“ и „цели на терор/внимание“[37]. Често първата категория се свързва с конкретна държава и още по-точно – правителство или няколко правителства. Втората категория „получатели“ най-често е широката общественост.

Разработката прави кратко представяне и на теоретичната основа на кризисната комуникация. Тя е сравнително нова научна дисциплина, която бързо набира скорост сред изследователите на комуникацията в международен план. Съвсем скоро бе отделена и специална секция „Кризисна комуникация“ в Европейската асоциация за комуникационни изследвания и образование (ECREA). В тази част е приета работна дефиниция на понятията „криза“ и „кризисна комуникация“, а също така са изведени и отделните фази от развитието на самата криза, които споре Кумбс са: пре-кризисна, отговор на кризата и пост-кризисна. Пре-кризисната включва усилията за превенция и подготовка за евентуална криза. Отговорът на кризата е свързан със справянето със самата ситуация. Пост-кризисната фаза е обвързана с последващи действия и евентуални поуки за следващи кризи[38].

С оглед на изложените теоретични връзки между изследваните феномени, дисертацията бива насочена към провеждане на конкретни емпирични изследвания – дълбочинни интервюта и изследване на казуси от практиката, с които да верифицира такава връзка и да предложи модел за приложенията на публичната дипломация при терористични кризи.

---

[37] R. D. Crelinsten, “Analyzing Terrorism and Counter-Terrorism: A Communication Model,” *Terrorism and Political Violence* 14, no. 2 (2002): 84.
[38] Timothy W. Coombs, “Conceptualizing Crisis Communication,” in *Handbook of Risk and Crisis Communication*, ed. Robert Heath and H. Dan O’Hair (New York and London: Routledge, 2009), 99–118.

Третата глава от разработката е посветена на емпирично изследване проведено под формата на 10 дълбочинни експертни интервюта със специалисти от областта на публичната дипломация. Желанието на автора е да съпостави положените теоретични основи в предходните глави с реалната практика в областта и да изведе евентуални несъответствия между двете или да очертае позициите, които се припокриват в теоретичен и практически план. Интервюираните експерти са с поне 3 години професионален опит в областта и към момента на провеждане на интервютата са активно работещи в сферата на публичната дипломация на национално или международно ниво.

Използваният полустандартизиран формат на интервюиране също допринася за максимално задълбочаване в практическите аспекти на изследваната материя и отдалечава настоящото изследване от анкетния тип проучвания. Наборът от предварително подготвени въпроси е изпращан на интервюираните, за да могат да структурират по-добре и по-прецизно своите отговори.

За целите на разработката са интервюирани експерти от управленските нива на дирекциите по публична дипломация към 1 международна организация и 9 държави-членки на ЕС. В реда на интервюиране това са НАТО, Испания, Финландия, Люксембург, Холандия, Кипър, България, Полша, Ирландия и Хърватска. В социално-културен и исторически контекст има съществени разлики между изследваните държави и използването на публична дипломация от техните външни министерства. Тъй като тематиката е специфична, много от експертите поискаха условието за анонимност при интервюиране, което да им позволи да представят реалните аспекти на феномена. Това съвпада и с изискванията на част от водещите академични журнали в областта на социалните науки, които държат на гарантираната анонимност на субектите при дълбочинни интервюта.

При сравненията на дефинициите за публична дипломация има известни разминавания между респондентите. Можем да допуснем, че самата дума „дефиниция“ предизвиква интервюираните да се придържат към официалните позиции на техните организации и да не експериментират с твърде субективно дефиниране на феномена. Въпреки това тези дефиниции са ценни, тъй като позволяват своеобразно сравнение на различните възприятия за естеството на публичната дипломация в държави-членки на Европейския съюз.

Интересни са и акцентите, които респондентите поставят по отношение на същината на съвременната публична дипломация. Любопитно е, че до голяма степен можем да говорим за припокриване между теоретичната рамка представена в първа и втора глава и практическите проявления на феномена. Така например е с концепцията на Холандския представител за трите аспекта на публичната дипломация: ежедневни, стратегически и дълготрайни взаимоотношения, която се припокрива с по-рано разгледаната представа на Най.

Също любопитна е идеята за двупосочност на комуникацията и необходимостта от диалог, която практически всички респонденти посочват като отговор на поне един от зададените им въпроси. Донякъде тази специфична особеност може да бъде отдадена на желанието на професионалистите да поставят ясна разграничителна линия между публичната дипломация и пропагандата. Интересен контраст се наблюдава по отношение на дефинирането на аудиторията и той се проявява в два аспекта. На първо място, при представените в началото на интервютата дефиниции, част от респондентите определят публичната дипломация като насочена към външни публики. В теоретичната част също е разгледан сериозния академичен дебат по отношение на насочването или ненасочването на инициативи от сферата на публичната дипломация към вътрешни реципиенти. Въпреки това при конкретно зададен въпрос, практически всички респонденти посочват, че вътрешните публики са съществена част от успеха или провала на дадено начинание в сферата.

Вероятно дори по-любопитен е дебатът по отношение на неправителствените структури и тяхното място в сферата на публичната дипломация. От една страна, е очевидно, че те са съществена част от модерния прочит на феномена. Същото заключение бе достигнато и при представянето на теоретичната рамка. Остава въпросът обаче къде точно трябва да бъдат позиционирани те в евентуален модел. Липсата на легитимност или представителност при тези организации е един от проблемите, които трудно биха могли да ги позиционират на едно ниво с националните правителства. Друга съществена пречка в тази насока е тяхната невъзможност за самосиндикално реализиране на целите, което да се осъществи без участието на вече споменатите национални правителства.

Обнадеждаващ показател за настоящото изследване е принципното съгласие на интервюираните, че публичната дипломация е приложима през поне част, ако не и през всички етапи на дадена кризисна ситуация. Това е предпоставка, която позволява изследване

чрез казуси в четвърта глава и последващото моделиране на приложенията на публичната дипломация при терористични кризи. Разбира се, мненията на респондентите не са монолитни, но въпреки това са с обща насока и е очевидно, че ролята на публичната дипломация в кризисни ситуации не бива да бъде подценявана.

В четвърта глава от дисертацията са представени 3 конкретни казуса от практиката, които представляват терористични кризи в рамките на ЕС след 11-ти септември 2001 година. Те са изследвани чрез матрица, която е изготвена на базата на вече описаната теоретична рамка и последващото сравнение с практико-приложните аспекти на публичната дипломация.

Самата матрица е съставена от 11 фактора, чрез които да се очертаят ключовите аспекти на възможните успешни приложения на публичната дипломация при терористични кризи. Факторите са изведени в съответствие с проведеното широко теоретично представяне в първа и втора глава и перспективата на практиците в трета глава. Те включват: политически контекст, исторически проявления на тероризма, терористи, жертви, място и време, наратива на легитимния адресант, контранаративи, заинтересовани страни, таргет аудитория, връщането към нормално функциониране и други обстоятелства, които оказват влияние върху развоя на събитията.

След описването на матрицата всеки от случаите е разгледан по отделно, за да може да се оформи възможно най-пълноценна картина на контекстуалните аспекти на казуса. В последствие основните зависимости в конкретните ситуации са изведени и подложени на сравнителен анализ, за да послужат като основа, на която да се изгради модел на публичната дипломация при терористични кризи.

Разгледаните 3 казуса представят достатъчно широк набор от примери, за да могат да бъдат извлечени основни теоретични постановки и да се започне процес на моделиране на приложенията на публичната дипломация при терористични кризи. Естествено, не е възможно постигането на абсолютна валидност на резултатите на базата само на 3 примера от практиката. Поради тази причина предложения в настоящата разработка модел, би могъл да бъде приложен и допълнително верифициран в по-нататъшни изследвания.

Предимството на разглежданите казуси е, че и при трите има много специфични контекстуални особености на кризите и има голяма вариация в контекстуалните фактори, които влияят върху развоя на събитията. Интересно е също да се отбележи, че има сериозни

разлики в историческите особености и съвременния контекст на дипломатическите корпуси на трите страни.

В последната пета глава от дисертацията са представени 3 авторски модела на публичната дипломация при терористични кризи. Първият от тях е свързан с аудиторията при съвременните практики в областта, вторият разглежда потенциалните приложения на феномена през отделните етапи от кризата, а последният е обобщен модел на публичната дипломация при терористични кризи, който включва всички заинтересовани страни, взаимоотношенията между тях и факторите, които влияят върху крайния резултат. Моделите са изградени на базата на широката теоретична рамка представена в първа и втора глава от настоящата разработка и са верифицирани чрез емпирични изследвания – дълбочинни интервюта и *case studies*, с които се доказва тяхната приложимост. Освен чисто теоретичния принос, който предлагат, моделите имат потенциални практико-приложни аспекти, тъй като могат да служат за анализ и координация на дейностите в сферата на публичната дипломация при терористични кризи или с цел превантивна комуникация за по-лесно управление на евентуални такива.

Първият от трите модела е свързан с аудиторията. В случая изследваме масовата публика, към която са насочени инициативите от сферата на публичната дипломация. Организираните неправителствени структури са взети под внимание като заинтересовани страни в третия обобщен модел, който е представен по-нататък. В тази част разглеждаме ексклузивно масовата аудитория, върху която трябва да се окаже съответното влияние и която трябва да бъде привлечена към поставената стратегическа идея (идеология) за постигане на външнополитически цели.

Ин и Ян модел на аудиторията в публичната дипломация

Придържайки се към определението на феномена, предложено в първа глава от дисертацията, Ин и Ян моделът на аудиторията илюстрира едновременно вътрешните и външните публики, към които трябва да се насочат съобщенията. Той включва националните диаспори в други държави и чуждестранните граждани на територията на страната. Резонен е въпросът за необходимостта от модел, тъй като можем просто да приемем, че публичната дипломация е насочена към всички, но това не би било от полза нито в практически, нито в теоретичен аспект. Както отбеляза представителят на НАТО при провеждането на дълбочинното интервю – „колкото по-прецизно сегментираме аудиторията, толкова по-ефективна е комуникацията ни с нея“[39].

Вторият модел, който настоящата разработка предлага на вниманието на читателя, е свързан с възможните приложения на публичната дипломация при терористични кризи, като акцентът е върху различните кризисни етапи.

[39] Лично интервю с професионалист от сферата на публичната дипломация в НАТО.

Кризисни фази	Потенциални приложения
Пре-криза	• Установяване на продроми чрез изграждане на дълготрайна двупосочна комуникация • Подготовка за евентуална неизбежна кризисна ситуация
Отговор на кризата	• Бърза реакция на създалата се ситуация • Канал за комуникация с ключовите публики
Пост-криза	• Провеждане на двупосочна комуникация, за да се избегнат евентуални хронични процеси • Изследователска цел

Модел на приложенията на публичната дипломация в различните етапи на кризата

Последният от трите модела, представени в дисертацията, е обобщен модел на публичната дипломация при терористични кризи, който включва всички заинтересовани страни, взаимоотношенията между тях и факторите, които влияят върху крайния резултат. Моделът е сравнително изчерпателен. Създаден е на основата на широката теоретична рамка представена в първа и втора глава, емпиричното изследване чрез дълбочинни експертни интервюта и подробния анализ на казуси от практиката.

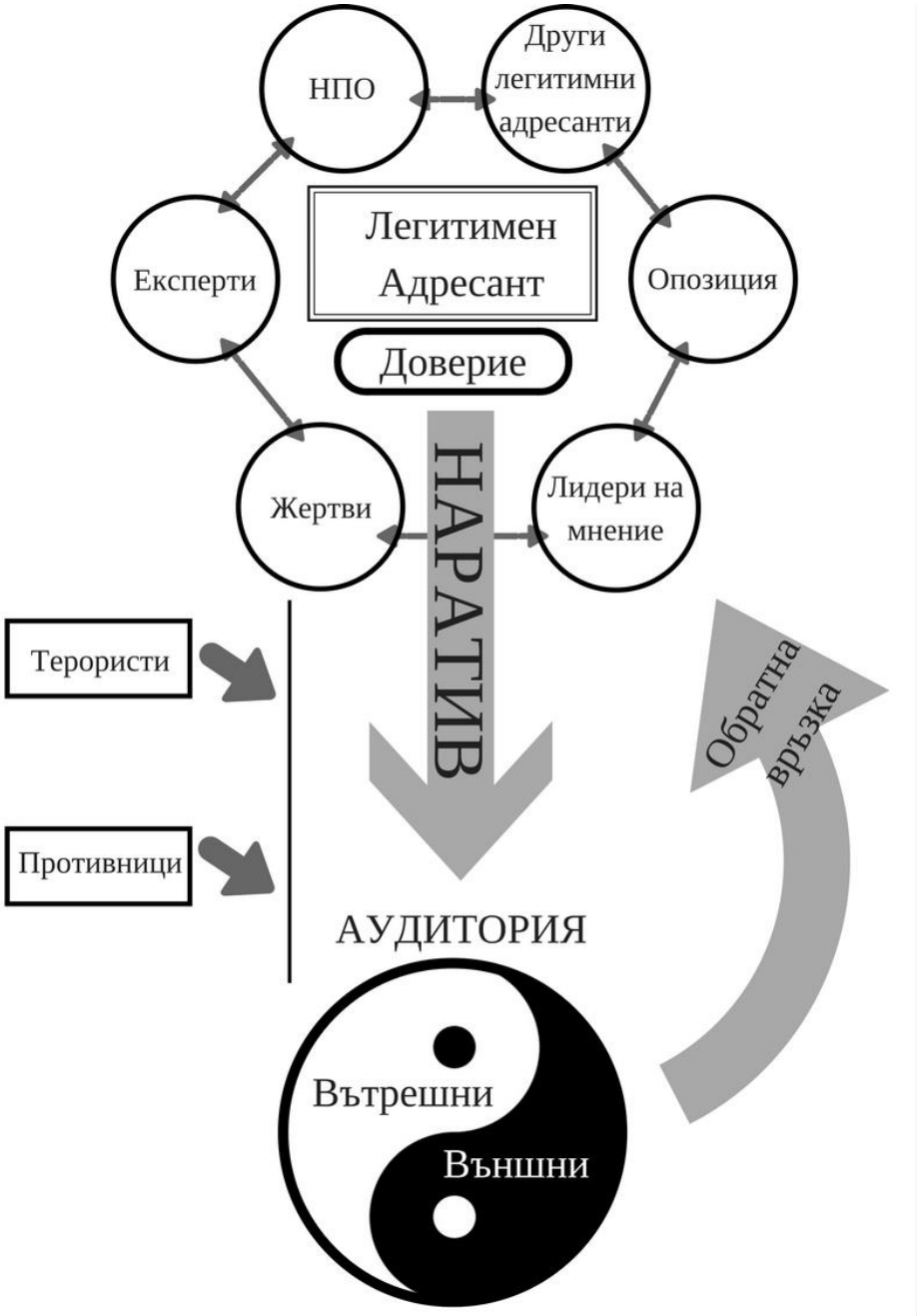

Модел на публичната дипломация при терористични кризи

В основата на модела стои т.нар. легитимен адресант. Това е основният, макар и не единственият, комуникатор, който приемаме в кризисната ситуация. В английският език присъства терминът „government“, който включва „групата от хора, които имат правото да управляват дадена страна или държава“[40]. Терминът на български се превежда като „правителство“, но това не изчерпва легитимните комуникатори при терористична атака.

[40] *Oxford English Dictionary* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2010).

Често отношение към конфликтната ситуация могат да вземат представители на местната власт, парламента, монархията (в страните, в които има такава) и други. Поради тази причина обозначаваме комуникатора като „легитимен адресант“, в което понятие се включват представители на всички структури, които имат законовото право да управляват.

Има няколко добри аргумента в полза на легитимния адресант, състоящ се от държавни структури. Първият от тях е свързан конкретно с полето на тероризма. Самият тероризъм често е насочен именно срещу националното правителство или конкретна негова позиция. Поради това на тактическо ниво той работи единствено като контрапозиция на легитимния адресант. Рядко можем да говорим за тероризъм, насочен срещу частни или неправителствени структури. Приемайки, че тероризмът е насочен най-често срещу държавата и нейните структури, ние по-лесно можем да допуснем, че легитимният адресант при терористични кризи са именно управляващите в конкретната страна.

Има и още един много съществен аргумент, който трябва да се вземе под внимание. Той има малко по-общовалиден характер в международните отношения и е неразривно свързан с идеята за легитимност на адресанта. Когато говорим за политика, не всички мнения са равнопоставени. Особено в ерата на пост-истината. Хората са изправени пред недостиг на внимание поради пренасищането с информация[41]. В следствие на това те възприемат за верни твърденията, към които вече имат склонност. В такава комуникационна среда не всички комуникатори имат еднаква тежест. Историческата роля на националната държава всъщност обуславя една легитимност на нейните представители, която неправителствените организации няма как да имат на този етап от цивилизационното ни развитие.

Веднъж приемайки, че основният комуникатор в публичната дипломация при терористични кризи е легитимният адресант, от значение е да дефинираме какво трябва да постигне, за да максимизира шансовете за успешно представяне на наратив пред аудиторията. Основната цел на легитимния адресант в публичната дипломация при терористична криза е свързана със запазването на доверието на ключовите публики. Както вече бе посочено, често терористичните атаки са насочени срещу инфраструктурата (самолети, влакове, метростанции и други), защото по този начин се таргетира самата държава и управляващите. Често целта на терористите е да предизвикат именно срив в

[41] H. A. Simon, “Designing Organizations for an Information-Rich World,” in *Computers, Communication, and the Public Interest*, ed. Martin Greenberger (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1971).

доверието към управляващите. Дори когато това не е така, евентуално такова стечение на обстоятелствата би резултирало в по-силен контранаратив, тъй като делегитимира адресанта. Този аспект излиза на преден план и при проведените дълбочинни експертни интервюта, при които 9 от 10 интервюирани акцентират върху важността на доверието за успеха на публичната дипломация. То е неразривно свързано и с репутацията на адресанта.

Заинтересованите страни включват и вече споменатите неправителствени организации, но не се ограничават до тях. Заинтересовани страни при терористичен атентат по отношение на публичната дипломация са също така експерти, опозиция във властовите структури, жертвите и техните близки, лидери на мнение, а също и други легитимни адресанти, или иначе казано - лидери на други държави. Всички тези структури са фактори в развитието на една терористична криза и всяка от тях би трябвало да бъде внимателно разгледана като потенциален съюзник или противник на легитимния адресант.

Всички заинтересовани страни, с които легитимният адресант трябва да се координира, при правилно протекъл комуникационен процес играят ролята на мегафони. Те разпръскват предварително подготвения наратив, който трябва да достигне до максимално широк кръг от аудиторията и да бъде убедителен. Една от тактическите цели на легитимния адресант в публичната дипломация при терористична криза е свързана именно с консолидирането на подкрепа от страна на тези действащи лица и структури, за да може да се установи убедително търсения наратив.

Не е случайно, че голяма част от интервюираните професионалисти от сферата на публичната дипломация поставят като първостепенен фактор за успех на дадена инициатива именно координацията. При една терористична криза има много заинтересовани страни, които имат достъп до аудитория. Тази аудитория има съответното доверие към тези структури или личности и те не могат да си позволят да не го оправдаят, защото ще го загубят. В този контекст координацията на единен наратив е изключително сложна, но при правилно провеждане се получава акумулиран ефект, който спомага за налагане на съобщението на легитимния адресант над контранаративите.

Както е уточнено в четвърта глава, всеки легитимен адресант представя собствен наратив или прочит на събитията. Неизменно, той осъжда терористите и техните действия, но има разлики в начина, по който това се случва. Всъщност при една терористична криза имаме

поне два наратива, които си противоречат. Единият е представен от легитимния адресант, а другия - от терористите. Колизията между тези прочити на събитията неизменно разделя аудиторията и е невъзможно да няма привърженици и на нехуманната терористична идея. Важното обаче е легитимирането ѝ да не бъде допуснато сред широката аудитория.

Именно това е илюстрирано в графиката с формите за терористи и противници. Понятието противници тук трябва да се възприема в изключително широк контекст. Редно е също да отбележим, че не всички противници на наратива, представен от легитимния адресант са неизменно терористи или подкрепят терористите. Именно поради това е от изключително значение легитимният адресант и действащите в координация с него структури да успеят максимално да ограничат медийното внимание, което се обръща на контранаративите и по възможност да ги изолират напълно от досег с широката публика.

Това ни отвежда към следващия елемент от модела, или иначе казано – аудиторията. Там е поместен вече представеният в първата част от пета глава модел на аудиторията в съвременната публична дипломация. Както вече бе отбелязано, той включва както външните, така и вътрешните публики. Дебатът по отношение на насоката на публичната дипломация към момента остава предимно на теоретично ниво. Като изключим САЩ, които вероятно също провеждат публична дипломация насочена към вътрешните си публики под името „публик афеърс“ или „публик рилейшънс“, повечето съвременни държави приемат, че ограничаването на свободата на достъп до информация в дигиталния XXI век е невъзможно. Това става особено очевидно от отговорите при проведените дълбочинни експертни интервюта, в които, макар да отбелязват сегментирането на аудиторията, никой не отрича идеята за публична дипломация насочена към вътрешните публики. Същата тенденция можем да очертаем и при разгледаните примери от практиката. Всъщност на база разгледаните примери и теоретични постановки, може дори да се приеме, че при терористични кризи от гледна точка на легитимния адресант вътрешните публики са приоритетни.

Връщайки се обратно към Ин и Ян модела на аудиторията при публичната дипломация, няма как да не отбележим, че в него присъстват и две много специфични публики. Това са чуждестранните граждани пребиваващи на територията на страната и националните диаспори в други държави. И двете аудитории са от изключително значение за всяка комуникационна

инициатива. Както бе посочено и по-рано, те са един своеобразен мост между комуникатор и реципиент. Именно поради тази причина те са включени и в обобщения модел на публичната дипломация при терористични кризи.

Не на последно място в модела е поместена и обратната връзка от страна на аудиторията към адресанта. Това е съществен елемент поради редица причини. На първо място, именно тази обратна връзка отличава модела на публичната дипломация от този на пропагандата. Също така, голяма част от съвременната аудитория иска да бъде част от диалога и ако комуникаторът не успее да създаде у нея поне усещане, че е, то последствията за неговата кауза могат да бъдат пагубни.

С това се изчерпва изграденият в разработката модел на публичната дипломация при терористични кризи. Твърде вероятно е моделът да има по-широко приложение при кризисни ситуации, но за целта трябва да бъде подложен на по-задълбочени изследвания в конкретни сфери. Стойността на модела се крие в две направления. От една страна, той позволява задълбочено академично изследване на процесите, които протичат, и факторите, които им влияят по време на една терористична криза. От друга страна, той може да бъде използван за практико-приложен анализ от комуникационни отдели на легитимни адресанти, за да могат действията им да са максимално прецизни при овладяването на конкретна криза, без да се допуска тя да преминава в хронична фаза. Самият модел не е съвършен, но е една здрава основа, върху която могат да стъпят изследователи на публичната дипломация в кризисни ситуации.

Съдържание

Увод.....6
Въведение в качествено-ориентираната методология на настоящата разработка.....10
Обект и предмет на изследването. Цел и задачи.....13
Структура на изследването.....16
Grounded Theory.....17
Дълбочинни експертни интервюта.....21
Case studies / Примери от практиката / Казуси.....30
Заключение и ограничения.....33
Глава I: Редефиниране на понятието „публична дипломация“.....36

1. Въведение в публичната дипломация 37
1.1. Кратка история на публичната дипломация 41
1.2. Сравнителен анализ на дефинициите за „публична дипломация“ 45
1.3. Двупосочна или еднопосочна публична дипломация 51
1.4. Доверие и последователност в сферата на публичната дипломация 54
1.5. Легитимност и участие на неправителствени организации в публичната дипломация 57
1.6. Публики в контекста на съвременната публична дипломация 62
1.7. Определение за „публична дипломация“ 67
Глава II: Теоретични основи и взаимовръзки между публичната дипломация, тероризма и кризисната комуникация 71
1. Комуникативни аспекти на тероризма 72
1.1. Насилието като форма на комуникация 73
1.2. Значението на контекста за терористите 76
1.3. Анализиране на комуникационните аспекти на тероризма 80
1.4. Изводи 87
2. Теоретична основа на кризисната комуникация 89
2.1. Дефиниране на понятието „кризисна комуникация“ 90
2.2. Етапи на кризата 93
2.3. Публична дипломация при терористични кризи 97
Глава III: Практико-приложни аспекти на публичната дипломация в кризисни ситуации 100
1. Съдържание на въпросника за интервюто 104
2. Представяне на получените от респондентите отговори 108
2.1. Демографски характеристики на извадката 109
2.2. Определение за „публична дипломация“ на респондентите 111
2.3. Ключови аспекти на публичната дипломация 114
2.4. Инструментариум и измерване на ефективността в публичната дипломация 116
2.5. Аудитория на публичната дипломация 120
2.6. Неправителствени организации и публична дипломация 121
2.7. Приложения на публичната дипломация при терористични кризи 124
3. Изводи от проведените дълбочинни интервюта 127
Глава IV: Сравнителен анализ на примери от практиката (case studies): Манчестър 2017, Шарли Ебдо 2015 и Летище Бургас 2012 131
1. Матрица за структуриране на казусите 133
2. Казус: Манчестър 2017 138

2.1. Пре-кризисни фактори 138
2.2. Практически аспекти на атентата 141
2.3. Наративни аспекти на кризата 144
2.4. Заинтересовани страни и аудитория 147
2.5. Пост-кризисни фактори 150
3. Казус: Шарли Ебдо 2015 152
3.1. Пре-кризисни фактори 152
3.2. Практически аспекти на атентата 155
3.3. Наративни аспекти на кризата 158
3.4. Заинтересовани страни и аудитория 162
3.5. Пост-кризисни фактори 166
4. Казус: Летище Бургас 2012 168
4.1. Пре-кризисни фактори 168
4.2. Практически аспекти на атентата 171
4.3. Наративни аспекти на кризата 174
4.4. Заинтересовани страни и аудитория 177
4.5. Пост-кризисни фактори 180
5. Сравнителен анализ на представените казуси и изводи 182
Глава V: Модели на публичната дипломация при терористични кризи след 9/11 189
1. Модел на аудиторията в публичната дипломация 191
2. Модел на приложенията на публичната дипломация в различните етапи от развитието на кризата 195
3. Модел на публичната дипломация при терористични кризи 199
Заключение 213
Библиография 218
Приложения 263
Приложение 1: Протокол за провеждане на дълбочинни интервюта 264
Приложение 2: Списък с дефиниции на понятието „публична дипломация“ 270

7. Заключение

Публичната дипломация е необятен феномен, чийто граници и възможни приложения все още не са ясно дефинирани. Както става ясно от настоящия труд, тя непрестанно се променя, тъй като в своята същност е комуникация, а комуникацията еволюира в съответствие с технологичните иновации и модификациите на социалните практики. Въпреки това част от постановките остават валидни от самото създаване на концепцията до наши дни. В основата си публичната дипломация продължава да бъде форма на стратегическа комуникация. И макар техниките, които тя използва да търпят значителни промени, тяхната цел и функции не са се променили значително в последните 80 години. Това да „спечелим сърцата и умовете“ е също толкова важно днес, колкото и по времето на Втората световна война. Променила се е технологията на печелене, но не и крайната цел.

Настоящото изследване представя широк поглед върху полето на публичната дипломация и по-конкретно – нейните приложения в кризисни ситуации. Изначално поставените в уводната част цели са успешно постигнати чрез отделните етапи на разработката. В методологическо отношение, дисертацията изпълнява изначално заложените рамки. Подходът остава доминантно качествено-ориентиран. Разработката очертава концепции и свойства, които могат да бъдат тествани чрез количествени изследвания в бъдеще. Генерираните хипотези са доказани в рамките и контекста на изследваните примери от практиката. Гъвкавият дизайн на дисертацията се оказа съществено предимство, защото позволи реструктуриране и адаптиране, където такова бе необходимо. В тази насока особено ценен бе и предприетият *grounded theory* подход.

Настоящата разработка има несъмнено значение в посока на формиране на академичния диалог в сферата на публичната дипломация в страната. Тази дисертация е подходяща отправна точка за бъдещи академични изследвания в областта и нейните приложения при кризисни ситуации. Едно от потенциалните направления за такава разработка би било доказването на ефективност, тъй като това е вероятно най-сериозният проблем, с който се сблъскват професионалистите от сферата. В същото време той е сложен за разрешаване, тъй като стратегическият характер на феномена не позволява успешното

реализиране на такова проучване чрез настоящите спорадични изследвания за промяната на масовото мислене и общественото мнение.

Публичната дипломация ще продължава да се променя, да се адаптира към новата комуникационна среда и да еволюира. Професионалистите, които желаят да работят в сферата ще трябва да направят същото или ще бъдат принудени да се преориентират поради неприложими или неактуални подходи в своята работа. От тази гледна точка е важно теорията и практиката да бъдат обвързани в академичните разработки по темата и това е една от успешно изпълнените косвени цели на настоящия труд. Именно тази комбинация гарантира значимостта на научните приноси, а те са значими, когато разширяват съществуващата теоретична рамка в конкретна научна област и имат приложна стойност.

8. Научни приноси

- Предлага актуална дефиниция на термина „публична дипломация“, която е съобразена с практическите и теоретичните постановки в областта и е една от първите в българската академична литература.
- Провежда сравнителен анализ между генерираната теория и практическите приложения на феномена чрез емпирично изследване в рамките на 10 дълбочинни експертни интервюта. Това е една от първите разработки, които използват дълбочинни експертни интервюта за изследване на публичната дипломация в международен план.
- Предлага матрица за изследване на приложенията и ефективността на публичната дипломация при терористични кризи, която е използвана и верифицирана в представените казуси.
- Обвързва академичните изследвания в сферите на публичната дипломация, тероризма и кризисната комуникация чрез интердисциплинарен подход на изследване и по този начин запълва съществен пропуск в научните публикации.
- Извежда авторски модел на публичната дипломация при терористични кризи, който има потенциално по-широко приложение, което може да бъде предмет на изследване в следващи разработки.

9. Авторски научни публикации

- Kalin, Kalinov. *Digital Public Diplomacy: Opportunities and Challenges*. // Сборник от Петата международна научна конференция по Дигитална култура и общество. Благоевград: Югозападен университет „Неофит Рилски“, 2017. [под печат]
- Kalinov, Kalin & Markova, Gergana. *Transmedia Narratives: A Critical Reading and Possible Advancements*. // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio K: Politologia. Lublin, Poland: Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, 2017. [под печат]
- Калинов, Калин & Бучков, Петър. *Ролята на книгата в трансмедийния наратив: Комуникация за устойчиво развитие*. // Сборник с доклади от Лятна школа по връзки с обществеността 2016. София: Нов Български Университет, 2017.
- Kalinov, Kalin. *Transmedia Narratives: Definition and Social Transformations in the Consumption of Media Content in the Globalized World*. // Postmodernism Problems, 2016, vol. 7, n. 1. Достъпно на: http://ppm.swu.bg/volume-collection/volume-7-1.aspx, последно посещение 12.11.2017 г.
- Калинов, Калин. *Тероризмът като форма на комуникация*. // Newmedia21.eu. Медиите на 21 век: Онлайн издание за изследвания, анализи, критика, 16.11.2015. Достъпно на: http://www.newmedia21.eu/analizi/terorizmat-kato-forma-na-komunikatsiya/, последно посещение 12.11.2017 г.
- Kalinov, Kalin. *Terrorism as a Strategic Communication Phenomenon*. // IUS Graduate Conference 2015. Sarajevo: International University of Sarajevo, 2015. Достъпно на: https://igc.ius.edu.ba/sites/default/files/Kalin%20Kalinov_3rd%20Place.pdf, последно посещение 16.11.2017 г.

10. Библиография към автореферата

Дипломатически институт. *Публична Дипломация И Комуникационна Политика В Контекста На Европейския Съюз*. София: Дипломатически институт, 2017.

Риардън, Шон. *Новата Дипломация*. София: Труд, 2015.

Ченгелова, Емилия. *Интервюто В Социалните Науки*. София: Омда, 2016.

Шутаров, Васко. *Публична И Културна Дипломация*. София: Изида, 2016.

Berg, Bruce L. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, 2001.

Bogner, Alexander, and Wolfgang Menz. "The Theory-Generating Expert Interview: Epistemological Interest, Forms of Knowledge, Interaction." In *Interviewing Experts*, edited by Alexander Bogner, Beate Littig, and Wolfgang Menz, 43–80. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Brinkmann, Svend. *Qualitative Interviewing: Understanding Qualitative Research*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Cannell, C. R., and R. L. Kahn. "Interviewing." In *Handbook of Social Psychology*, edited by G. Lindzey and E. Aaronson, 526–595. Reading, MA: Addison-Wesley, 1968.

Charmaz, Kathy. *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications, 2006.

Chitty, Naren. "Australian Public Diplomacy." In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, edited by Nancy Show and Philip M. Taylor, 314–322. New York: Routledge, 2009.

Cohen, Raymond. "Diplomacy Through the Ages." In *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices*, edited by Pauline Kerr and Geoffrey Wiseman. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Coombs, Timothy W. "Conceptualizing Crisis Communication." In *Handbook of Risk and Crisis Communication*, edited by Robert Heath and H. Dan O'Hair, 99–118. New York and London: Routledge, 2009.

———. "Parameters for Crisis Communication." In *Handbook of Crisis Communication*, edited by Timothy W. Coombs and Sherry J. Holladay, 17–53. Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2012.

Crelinsten, R. D. "Analyzing Terrorism and Counter-Terrorism: A Communication Model." *Terrorism and Political Violence* 14, no. 2 (2002): 77–122.

Flyvbjerg, Bent. *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again*.

Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Fominykh, Alexey. “Russia’s Public Diplomacy in Central Asia and the Caucasus: The Role of the Universities.” *The Hague Journal of Diplomacy* (2016): 1–18. http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/1871191x-12341350.

Gerring, John. *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Glaser, Barney G., and Anselm L. Strauss. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New Brunswick and London: AldineTransaction, 1967.

Gregory, Bruce. “Mapping Boundaries in Diplomacys Public Dimension.” *The Hague Journal of Diplomacy* (2015): 1–25.

Heller, Ken S., and Liza M. Persson. “The Distinction Between Public Affairs and Public Diplomacy.” In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, edited by Nancy Show and Philip M. Taylor, 225–232. New York: Routledge, 2009.

Huijgh, Ellen. “Public Diplomacy in Flux: Introducing the Domestic Dimension.” *The Hague Journal of Diplomacy* 7 (2012): 359–367.

———. “The Public Diplomacy of Federated Entities: Examining the Quebec Model.” *The Hague Journal of Diplomacy* 5, no. 1/2 (2010): 125–150.

Jonnson, Christer. “Global Governance: Challenges to Diplomatic Communication, Representation and Recognition.” In *Global Governance and Diplomacy: Worlds Apart?*, edited by Andrew Cooper, Brian Hocking, and William Maley, 29–39. London: Palgrave Macmillan, 2008.

Legard, Robin, Jill Keegan, and Kit Ward. “In-Depth Interviews.” In *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*, edited by Jane Ritchie and Jane Lewis, 138–169. London: SAGE Publications, 2003.

Littig, Beate. “Interviewing the Elite – Interviewing Experts: Is There a Difference?” In *Interviewing Experts*, edited by Alexander Bogner, Beate Littig, and Wolfgang Menz, 98–113. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Maccoby, E.E., and N. Maccoby. “The Interview: A Tool of Social Science.” In *Handbook of Social Psychology*, edited by G. Lindzey, 449–487. Cambridge, MA: Addison-Wesley, 1954.

Ogawa, Tadashi. “Origin and Development of Japan’s Public Diplomacy.” In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, edited by Nancy Show and Philip M. Taylor, 270–282. New York: Routledge, 2009.

Pratkanis, Anthony. “Public Diplomacy in International Conflicts: A Social Influence Analysis.” In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, edited by Nancy Show and Philip M. Taylor, 111–153. New York: Routledge, 2009.

Rana, K. S. *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*. London: The Continuum International Publishing Group, 2011.

Reinhard, Keith. “American Business and Its Role in Public Diplomacy.” In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, edited by Nancy Show and Philip M. Taylor, 195–200. New York: Routledge, 2009.

Robson, Colin, and Kieran McCartan. *Real World Research: A Resource for Users of Social Research Methods in Applied Settings*. 4th ed. London: Wiley, 2016.

Rubin, Herbert J., and Irene S. Rubin. *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. 3rd ed. California: Sage Publications, 2012.

Schramm, W. *Notes on Case Studies of Instructional Media Projects*. Washington, D.C., 1971.

Simon, H. A. “Designing Organizations for an Information-Rich World.” In *Computers, Communication, and the Public Interest*, edited by Martin Greenberger. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1971.

Strauss, Anselm L., and Juliet M. Corbin. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2nd ed. London: Sage Publications, 1998.

Sukma, Rizal. “Soft Power and Public Diplomacy: The Case of Indonesia.” In *Public Diplomacy and Soft Power in East Asia*, edited by Sook Jong Lee and Jan Melissen. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011.

Taylor, S., and R. Bogdan. *Introduction to Qualitative Research Methods*. 3rd ed. New York: Wiley, 1998.

Walker, R. “An Introduction to Qualitative Research.” In *Applied Qualitative Research*, edited by R. Walker, 3–26. Aldershot: Gower, 1985.

Yin, Robert K. *Case Study Research: Design and Methods*. 3rd ed. London: Sage Publications, 2003.

Oxford English Dictionary. Oxford, UK: Oxford University Press, 2010.